

עתה מנסה הגמרא לברר מי הוא התנא של משנתנו הסובר שגם הכתיבה וגם החתימה צריכים להיות "לשמה".

ולדעת רבה, שאמר טעם התקנה הוא לפי שאין בקיאות לשמה, מאן — מיהו — האי תנא, של משנתנו, דבעי — המצריך כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה?

ג-ב

אי — אם נאמר שזהו רבי מאיר, הסובר שעיקר תוקף השטר הוא מכח החתימה שבו, הרי לדעתו דוקא חתימה בעי — רק החתימה צריכה להיות לשמה — כי מה שכתוב בפסוק "וכתב לה" נאמר על החתימה של הגט.⁽²⁹⁾ אבל כתיבה לשמה של האשה, לא בעי — אינו מצריך שתהא לשמה.⁽³⁰⁾

[גירסת רש"י: כי אמר יודע אני מי לא מהימן] — וכי יעלה על הדעת לומר שכאן, בגט, לא תועיל אמירת השליח אם יאמר: יודע אני שגט זה נחתם על ידי העדים פלוני ואלמוני המוכרים לי. שהרי לדעתו טעם האמירה משום קיום הוא ואין כל הבדל בין: "בפני נכתב" ל"יודע אני".

וכיון דכי אמרי "יודעין" — שאם יאמר השליח יודע אני — מהימני — הרי הוא נאמן — אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא — היו טועים האנשים לחשוב שגם שאר שטרות ניתן לקיים את חתימות העדים בעד אחד בלבד. ומשום כך, טוען רבא, מחייבים כן אנו את השליח לומר גם "בפני נכתב", כדי להבחין בין קיום גט לקיום שאר שטרות.

שרק גט הצריך כתיבה ונתינה כשר. אך לא גט הצריך כתיבה קציצה ונתינה, שגט כזה פסול הוא. בכל זאת, כיון שחתם על הגט בהיותו תלוש מכשירו רבי מאיר. [ואין מגרע כלום מה שכתבו במחובר!]. ומבואר, שהמילה "וכתב" שבפסוק מתייחסת רק לחתימה, לדעת רבי מאיר.

30. בהגהות מצפה איתן הקשה על פי דברי התוספות לקמן (דף סו עמוד ב) דיבור המתחיל הא כתב הגט, שבמקום שהבעל צוה לכתוב את הגט מודה רבי מאיר שצריכים לעשות על פי ציוויו. ובמקרה כזה, אם מצאו באשפה [שמכשירו רבי מאיר באופן רגיל], יהיה פסול גם לדעת רבי מאיר. אם כן, אפשר להעמיד שבאמת משנתנו היא לשיטת רבי מאיר, ומצריך רבי מאיר גם עדות על הכתיבה [בפני נכתב], כי הוא חושש שמא צויה הבעל לאחר לכתוב עבורו את הגט.

ותירץ שני תירוצים.

לא תיקנו חכמים בפירוש ש"ידעתי" אינו מועיל בגט. ואז לא היו צריכים לתקן "בפני נכתב" ובפני נחתם" בדוקא, אלא מספיק שיאמר "בפני נחתם" ולא יבואו להחליף?!

ותירץ, שגם בזה היה מקום לטעות. שהיו אומרים שמועיל קיום שטרות על ידי עד אחד, אם אומר "בפני נחתם" כי יסברו, שכמו שבגט אם עד אחד אומר "ידעתי" אינו מועיל. ואם אומר "בפני נחתם", הרי הוא נאמן. אם כן הוא הדין בקיום שטרות, תועיל אמירת "בפני נחתם" של עד אחד. לכן תיקנו לומר גם "בפני נכתב" שהיא שפת יתר — כי אינה שייכת כלל לקיום השטר — ויהיה בזה משום היכר, שגיטין אינם כשאר שטרות.

29. וכמו הדין המובא לקמן (דף כא עמוד ב), אם כתב הבעל את הגט על דבר המחובר לקרקע, הרי זה כשר. ואף על גב שנכתב בפסוק "וכתב" ואחר כך "ונתן", והגמרא דורשת

והראיה לכך, מדברי המשנה [כא ב], **דתנן: אין כותבין לכתחילה את הגט במחובר לקרקע, שמא יבואו לחותמו שבמחובר, ויפסל. ובדיעבד, אם כתבו על המחובר לקרקע, ואחר כך תלשו, וחתמו, ונתנו לה, הרי זה כשר.** ומוכח שלדברי הכתיבה אינה

פועלת את הכריתות, שהרי כשר במחובר. ואם כן, אי אפשר להעמיד את המשנה כרבי מאיר.

אי — אם נאמר שהתנא במשנה הוא — **רבי אלעזר**,⁽³¹⁾ הסובר גט שנכתב כהלכתו

(א) שבהלכה זו ודאי בני חוץ לארץ בקיאיין הם ויודעים שצריך לעשות את ציווי הבעל. ובפרט לפי פירוש התוספות (לעיל דף כ עמוד ב דיבור המתחיל לפי שאין בקיאיין), שאין בקיאיין הכוונה שאין חוששים לקיים משום שאין דרשה זו נראית להם עיקר, אך במקרה כזה שהבעל ציוה, ודאי חוששים לעשות את ציוויו. ולא היה צריך בגלל זה לתקן שיאמר "בפני נכתב".

(ב) ועוד יש לתרץ, שאף על פי שאם ציוה הבעל מודה רבי מאיר, אין זה מכח הלכות גיטין כלל. אלא משום שזהו כמו כל תנאי אחר, שאין לעבור עליו. ולצורך זה, אין חיוב לכתוב "לשמה" כלל. ובאמת, במקרה כזה, אפילו בשאר שטרות יצטרכו לעשות דוקא על פי ציוויו של בעל השטר. ואם כן, משום חשש זה לא היה מצריך רבי מאיר את השליח לומר "בפני נכתב", כמו שאינו מצריך לומר זאת משום שאר תנאים. והרי לא הצריכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלא משום חשש לשמה, הנוגע רק לגיטין — אשר בזה בדוקא אין בני חוץ לארץ בקיאיין. וראה שם, שכתב בשם המפרשים, שאף לפי רבי אלעזר, שלא צריך עדות על החתימה כלל, אם ציוה הבעל על העדים שיחתמו, אין זה אלא תנאי שמוכרחים הם לקיימו. אבל אינם צריכים לעשות זאת "לשמה".

31. הגמרא כאן מביאה מחלוקת בין רבי מאיר לרבי אלעזר, מי הם העדים העושים את עיקר הכריתות בגט. רבי מאיר סובר שעדי חתימה

כרתי. וכפי שמפרש רש"י (בדיבור המתחיל "חתימה"), שלשיטתו המילה "וכתב" שבפסוק מתייחסת לחתימת העדים ולכן הם צריכים לחתום לשמה. ורבי אלעזר סובר שעדי מסירה כרתי, ולשיטתו המילה "וכתב" מתייחסת לכתובת הגט. ולפי זה, דוקא הכתיבה היא זו שצריכה להיעשות לשמה.

ואולם, שיטת הרי"ף (לקמן בפרק המגרש דף מזו מז בדפי הרי"ף) היא, שאף רבי אלעזר מודה שעדי חתימה בלבד כרתי, אלא שלדעתו אף עדי מסירה כרתי. ואילו לדעת רבי מאיר רק עדי חתימה כרתי.

ולפי זה, מקשה רבנו קרשקש (בסוף חידושי הריטב"א), אינו מובן מדוע כאן הגמרא נוקטת שלפי רבי אלעזר, לא צריך שהכתיבה תהיה לשמה. הרי לפי דברי הרי"ף הנ"ל, אפשר להעמיד את משנתנו בפשיטות כרבי אלעזר, ולכן צריך עדות שנעשה לשמה גם על הכתיבה וגם על החתימה.

ותירץ: שיש לומר שסברת המקשן בסוגיא היתה. שמכיון שכאן עוסקים בשליח המביא גט ממדינת הים, אשר נותן לה את הגט דוקא בפני שנים או שלושה, (כמבואר לקמן דף ד עמוד ב). אם כן, במקרה כזה לא צריך עדות על החתימה כלל לרבי אלעזר. ורק בגט שניתן בעדי חתימה בלבד ללא עדי מסירה, שם צריכים עדות שנחתם לשמה. אבל לא במקרה כמו שלנו. ולפיכך, הקשה המקשן שלפי רבי אלעזר דוקא כתיבה בעי אבל חתימה לא בעי?!

והוסיף עוד, שלפי זה כאשר מעמיד התרצן

כשר מן התורה גם אם אין חתומין עליו העדים — אשר לפי זה המילה "וכתב" שבפסוק מתייחסת לכתביה של הגט, הרי דוקא **כתיבה בעי** — הוא מצריך "לשמה". אבל **חתימה לא בעי** שתהיה לשמה:

וכי תימא — אם תרצה להעמיד — **שלעולם** משנתנו בשיטת **רבי אלעזר היא**. **וכי לא בעי רבי אלעזר**, שגם **החתימה תהא לשמה**, היינו **מדאורייתא**, אבל **מדרבנן בעי** — מדרבנן צריך גם כתיבה וגם חתימה לשמה.

אי אפשר לומר כך, כי: **והא** המשנה [בפרק תשיעי דף פו עמוד א], מונה לדעת חכמים **שלושה גיטין פסולין דרבנן** — אשר אחד מהם הוא גט שכתב הבעל בכתב ידו ואין חתומים בו עדים — ובכולם הדין הוא שאם נישאת לאדם אחר, לאחר שקיבלה גט זה מבעלה הראשון, הולד כשר. ורבי אלעזר חולק על חכמים וסובר שאפילו לכתחילה⁽³²⁾ מותר לה להנשא בו. **ולא בעי רבי אלעזר** — לא הצריך — **חתימה לשמה** אפילו לכתחילה.

במקרה זה חתימה "לשמה", כשם שצריך התורף להיכתב "לשמה". שהרי מאחר ואין כאן עדי מסירה, אין גט זה ניתן אלא על פי עדי החתימה שבו. אם כן בלעדם אין הגט גט, וכיצד ניתן להכשירם בלא שיחתמו "לשמה"?

וביאר הגר"ש, שהדין שתורף הגט צריך להכתב "לשמה", הוא דין רק על הנוסח המופיע בגט. אבל חתימת העדים איננה חלק מנוסח השטר, אלא רק עדות על אמינותו.

ואף על פי שלשיטת רבי מאיר, שה"וכתב" מתייחס לחתימה, הרי יש גילוי מיוחד שצריך שהחתימה הכורתת תהיה "לשמה". אך אין זה מצד לשון הגט. מכל מקום, לשיטת רבי אלעזר אין על זה שום גילוי. וציטט שם את לשון הגר"א "בביאור הגר"א" (אבן העזר סימן קלא סעיף קטן ח), ופירש שכוונתו לתרץ קושיא הנ"ל. שבאמת עדי החתימה, אין להם כל שייכות עם עצם הכורת שבגט. וצריכים אותם רק מצד הלכות שטרות שיתנו לגט דין שטר. ולכן, אין הם בכלל ה"וכתב" של התורה.

32. ראה בגליון הש"ס להגאון רבי עקיבא איגר, שהקשה: מה הראיה מדברי רבי אלעזר שהוא סובר שמותר לה להנשא אפילו לכתחילה על ידי גיטין אלו.

הרי אפשר לפרש שדעת תנא קמא [חכמים]

(לקמן בדף ד), את סוגייתנו לפי רבי אלעזר. ועונה לו בתשובתו: "כי לא בעי רבי אלעזר חתימה לשמה, היינו היכא דליכא עדים כלל. אבל היכא דאיכא עדים בעי". התכוון להבהיר לו בזה שאין האמת כדבריו, שכאשר מגרש בעדי מסירה אין צורך בחתימה לשמה, אף על פי שבפועל יש עדים חתומים. אלא באמת, כל מקום שעדים חותמים, צריך שיחתמו "לשמה" בדוקא. וכדברי רבי אבא: מודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול". אשר לפי זה, גם עדים החותמים "שלא לשמה", עושים את השטר למזוייף.

והטעם לזה הוא, שאם נכשיר את עדי החתימה כשלא חתמו לשמה, במקום שיש עדי מסירה. יבוא לסמוך על זה בטעות, ויכשירו את חתימתם [שנעשתה "שלא לשמה"] אף במקום שאין עדי מסירה.

אך יש ראשונים שחולקים על שיטת הרי"ף [הראב"ד בהשגות על הרי"ף ועוד], ודעתם היא שלשיטת רבי אלעזר, אף במקום שיש רק עדי חתימה, אינם צריכים לחתום "לשמה", משום שה"וכתב" של התורה אינו מתייחס כלל, לדעת רבי אלעזר, לחתימה, אלא לכתביה.

ולשיטה זו הקשה הגר"ש רוזבסקי (בספר שעורי רבי שמואל סימן מד), מדוע לא נצריך

דתנן: שלוששה גיטין פסולין, ואם בכל זאת ניסת [נישאת] לאחר שקיבלה אחד מהם, הולד כשר:

א. כתב הבעל את הגט בכתב ידו ואין חתומין עליו עדים.

ב. אם יש עליו עדים חתומים, אך אין כתוב בו זמן [תאריך].⁽³³⁾

ג. אם יש בו זמן ואין חתום בו אלא עד אחד וכן כתב ידו של הסופר — הנחשב כעד שני.

הרי אלו שלוששה גיטין פסולין מדרבנן. ואם ניסת, הולד כשר.

ומשמע, שחכמים אינם פוסלים גיטין אלו אלא מדרבנן.

רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין חתומים עליו עדים כלל, אלא שנתנו לה בפני עדים, הרי זה גט כשר, ונובה⁽³⁴⁾ על ידו את כתובתה מנכסים של הבעל,⁽³⁵⁾ אף על פי שהם משועבדים לאחרים [כגון: לבעלי חובות שלו], משום שאין העדים הותמין על

היא מעצם הוספת המילה "כשר" שבדברי רבי אלעזר, שהיא מיותרת לגמרי. כי מאחר ודבריו מוסבים על דברי תנא קמא, ברור הוא שהולד כשר לדעתו. אלא בודאי נקט לשון זו להורות שהשטר הוא הכשר!

33. חכמים תיקנו שצריכים לכתוב זמן בגט. לדעת רבי יוחנן (בדף יז עמוד א), תיקנו זאת כדי שלא יחפה הדוד על בת אחותו [שהיא גם אשתו, וזינתה]. ואילו לא היה נכתב תאריך בגט, היה הבעל משקר ואומר שגירשה לפני שזינתה. כדי להציל אותה ממיתה

אך ריש לקיש (שם), סובר שתיקנו זמן משום פירי. כלומר, שמכיון שהבעל זכאי לאכול פירות מנכסי מילוג של האשה או למוכרם, עד שיתן את הגט. לכן תיקנו לכתוב את התאריך, כדי שמאותו זמן ואילך, אם ימכרם הבעל, תוכל היא לחזור ולגבותם מהלקוחות.

34. וכמו שהמשנה אומרת במסכת כתובות (דף פח עמוד ב): הוציאה האשה גיטה — לראיה שבעלה גירשה — ואין עמו כתובה — משום שבמקום זה אין נוהגים לכתוב כתובה — אף על פי כן גובה האשה דמי כתובתה מנכסי הבעל.

35. בלשון אחר פירש רש"י שאין הכוונה דוקא לגט אשה, שהרי גם שאר שטרי ממון קרויים

היא, שרק גט שנכתב בכתב ידו ואין עליו עדים, פסול לכתחילה ובדיעבד כשר. אבל גט שנכתב על ידי סופר ואין עליו עדים, פסול אפילו בדיעבד. ועל זה חולק רבי אלעזר ומוסיף, שאף על פי שאינו כתב ידו ואין עליו עדים, הרי זה כשר אם נתנו לה בפני עדים. [ומובן היטב, משום שלשיטתו עדי מסירה כרתין?! אבל אין ראיה שרבי אלעזר מתיר לכתחילה.

ולכן כתב, שאילולי פירושו של רש"י, היה הוא מפרש את דברי הגמרא כך: שמכיון שתנא קמא קורא לגיטין אלו "פסולין", אף על פי שאינם פסולין אלא לכתחילה, ובדיעבד כשרים. היה צריך רבי אלעזר להשתמש באותו מטבע לשון ולומר [שאף על פי כן — שפסולין לכתחילה] הולד כשר. וממה שסתם דבריו ואמר "כשר" [רבי אלעזר אומר, אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים, כשר]. משמע שהוא מתיר להשתמש בגיטין אלו אפילו לכתחילה.

אמנם, לדעת הרש"ש, גם פירושו של רבי עקיבא איגר אינו מחזור דיו. שהרי גם על פירושו אפשר להקשות: אולי באמת מה שאמר רבי אלעזר "כשר", כוונתו על הולד, מאחר וגם תנא קמא הזכירו בפירוש [ואמר: "ואם ניסת הולד כשר"]?! ומפרש הרש"ש שהוכחת הגמרא

הגט מן התורה, אלא תקנת חכמים היא, מפני תיקון העולם, שאם ימותו לאחר שראו את העדות, לא תהיה לאשה שום עדות על גירושיה. לפיכך נהגו העדים לחתום, שאף אם הם ימותו, תהיה לאשה ראייה, שתראה את חתימתם לעדים אחרים, והם יקיימו את חתימת העדים שבשטר.

ומכך שרבי אלעזר חולק, רואים שהוא סובר שגט ללא חתימת עדים, כשר אפילו לכתחילה.⁽³⁶⁾ ואם כן, לא יתכן שרבי אלעזר הוא התנא של משנתנו, המצריך גם חתימה לשמה!

אלא, שמא נאמר כי משנתנו, לדעת רבי מאיר היא. וכי לא בעי רבי מאיר — ומה שאינו מצריך — כתיבה לשמה, היינו דוקא מדאורייתא. אבל מדרבנן בעי — הוא כן מצריך!

אי אפשר לומר כן:

והא — הרי — אמר רב נחמן: אומר היה רבי מאיר: כתיבת הגט אינה צריכה כלל להיעשות "לשמה", ולכן, אפילו אם מצאו הבעל [את הגט] באשפה, ובמקרה נכתבו בו שמות זהים לשמו ולשם אשתו, ובודאי לא נכתב הגט הזה לשמה, וחתמו, החתים א-ד הבעל עדים עליו לשם גירושי האשה שלו, ונתנו לה, הרי זה כשר.⁽³⁷⁾

ומכאן אתה למד, שאפילו מדרבנן אין צורך לכתוב את הגט לשמה, לדעת רבי מאיר. כי אם מדרבנן היה צריך לכתוב לשמה, לא היה מכשיר רבי מאיר במקרה זה להחתימו וליתנו לה.

וכי תימא — אם בכל זאת תטען — אנו, מדאורייתא קא מתנינן לה, שרב נחמן אמר דין זה רק מצד דין התורה.

אי הכי — אם אכן זאת היתה כוונתו —

צריך עדי חתימה. אלא לומר שתקן ולימד דעת את העם שלא יסמכו על עדי מסירה בלבד, אלא שיחתימו בו עדים. כדי שאם יצאו עליו עוררים, שלא יצטרכו עדי המסירה להיות מצויין שם בכל עת ויוכלו לקיימן [על פי עדי החתימה]. עד כאן. וראה בתוספות דיבור המתחיל: רבי אלעזר. ובציון (58) שם.

37. הגמרא לקמן (דף כט עמוד א ובעוד מקומות במסכת) אומרת שמילי לא מימסרן לשליח. ומבואר שם, שאדם שהתמנה להיות שליח לכתוב גט, אינו יכול למנות שליח אחר מטעם זה. ומפרש רש"י: שמכיון שהבעל לא מסר אלא דברים. אין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר. ורק גט שיש בו ממשות חוזר ונמסר לשליח אחר.

גט, וכלשון המשנה במסכת בבא קמא (דף צה) "גט חוב שאין בו אחריות" — אשר הכוונה היא לשטר חוב. [וראה גם את לשון התוספות הראשון במסכת גיטין דף ב עמוד א]. אלא הכוונה, שהוציאה שטר הלואה. ויכולה לגבות עמו מנכסים משועבדים. וראה חידושי הרשב"א שצידד כפירוש זה. וכן בתוספות הרא"ש בשם ר"י מ"מין".

36. הקשה בחידושי הריטב"א, היאך מכשיר רבי אלעזר גט ללא עדי חתימה אפילו לכתחילה. והרי המשנה לקמן (דף לד עמוד ב), אומרת שרבן גמליאל התקין שיהיו העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם. משמע, שלכתחילה צריך להחתימם עדים על השטר. ותירץ וזה לשונו: "לאו למימרא דלכתחילה